

pen zich tegen veeroof en plundering verschansen moesten. (*)

1584 Den 24 April viel de bloeddorstige MENDOZA, die zijn kwartier te Ootmarsum had, in de boerschap Halle, welke zich ook verschansd en hem eenige keeren afgeslagen had. Dertien boeren werden in de eerste woede nedergesabeld, anderen doodelijk gewond en allen werden van hunne goederen beroofd.

Den 8 Mei verschenen deze ongenoodigde gasten andermaal, en plunderden Halle en Getelo geheel uit.

1585, den 21 Julij, vielen twee vaandels Spaansche ruitery in Gildehuis, en bleven daar op kosten der inwoners tot den vierden dag.

Den 25 Sept. legerde zich de prins van Parma, van den rijn afkomende, met 4000 man te voet en 2000 te paard, eenen nacht, om Noordhoorn. Daar het een dure tijd en voor geld weinig te krijgen was, beval graaf ARNOLD, dat ieder boer, met den mogelijksten spoed, een schepel rogge, en de burgers, naar evenredigheid van hunne bezittingen, wat minder opbrengen zouden, hetwelk ter verligting van de stad en het kerspel Noordhoorn, in het leger van den prins gebragt werd.

1587, den 14 Feb. namen 5 vaandels ruitery 2 da-

(*) In Wilsum is de gracht, welke, naar de zijde van Twente, om de boerschap gegraven werd, nog te zien. De uitgeworpene aarde maakte den wal uit, en de overlevering zegt, dat op het eerste sein, van de aannadering des vijands, de ingezetenen zich gewapend achter dezen wal plaatsten.

dagen lang, hun kwartier in het kerspel Gildehuis, en leefden daar zoo kostbaar, dat alleen aan wijn, voor 241 rijksdaalders, uit een wijnhuis te Bentheim, gehaald werd; waartoe echter de landheer en de steden Bentheim en Schutterop 124 rijksdaalders betaalden.

1589. Den 16 Maart werd de Spaansche generaal en stadhouder der landen aan deze zijde van den Rijn, FRANZOIS DE VERDUGO, op het kasteel te Bentheim vorstelijk onthaald; des niettegenstaande werden in de maand October dezes jaars de burgers van Gronau vreesfelijk mishandeld, daar een kapitein, uit het naburig stedeken Enschede, onder den schijn het vee te willen wegdrijven, de ingezetenen naar buiten lokte, zes van dezelve doodde, en zes andere doodelijk wondde. Dit gebeurde onder de oogen van graaf ARNOLD, die zich toevallig, op zijn kasteel, te Gronau bevond.

1591. In April lag de overste EMANUEL DE VEGOS, met vele vaandels, bijna drie weken te Ulzen. Daar het een dure tijd was, leden de ingezetenen van het kerspel, die van het hunne beroofd werden, groot gebrek. Graaf ARNOLD zond echter van Steinfurth, bij herhaling, wagens met bier, brood en andere levensmiddelen aan de krijgslieden, opdat de arme onderdanen des te meer versoond mogten worden. (*)

L

1592,

(*) Dit corps bestond uit 3000 man infanterie en 800 man kavallerie. PICARDT, Drentsche Chronijk.

1592. In April werd de boerschap Veltrup, in het kerspel Steinfurth, door de Spanjaarden uitgeplunderd, en eenige dagen daarna verschenen zij ook in het Steinfurtsche dorp Laar, en bragten, door hunnen moedwil, den ingezetenen de grootste schade toe.

Den 18 Sept. dezes jaars kwam eene groote menigte van dat krijgsvolk van Koevorden, waar zij niets hadden kunnen uitrigten, maakten te Veldhuizen vele menschen arm, en namen vervolgens hunne kwartieren te Gildehuis, waar graaf ARNOLD, gelijk hij meermalen gedaan had, onder de armen geld en levensmiddelen liet uitdeelen.

Den 5 November vielen de soldaten van den kapitein BÖHMEN, die te Oldenzaal in garnizoen lagen, des nachts in Bentheim, en plunderden dat gedeelte van het vlek, hetwelk het naast aan Gildehuis gelegen is, geheel uit. Het vee werd weggedreven, en alles, wat mede gesleept konde worden, geroofd. De burgers van de andere zijde der plaats boden eenen moedigen tegenstand, en sloegen negen van deze roovers dood, waardoor zij van de plundering bevrijd bleven. Om dezen tijd belegerden de Spanjaarden Koevorden, welke belegering tot den 21 Mei van het volgend jaar 1594 duurde; toen de stad, door prins Maurits van Oranje, ontzet, en VERDUGO met zijn leger tot wijken gedwongen werd. Hij sloeg hetzelfde weder op bij Denekamp, aan de grenzen van het graaffschap Bentheim, waar hij tot den herfst bleef. Gedurende deze belegering van Koevorden,

en

en onmiddellijk na dezelve, toen het leger van VERDUGO bij Denekamp stond, werd eerst het Nedergraaffschap en naderhand het Bovengraaffschap geheel uitgeplunderd, en zoodanig verwoest, dat alle vorige en volgende rampen daarbij niet in vergelijking komen. De nood en ellende in het Nedergraaffschap, bijzonder in de geregten Emmelkamp, Ulzen en Veldhuizen, waren zoo groot, dat men ze met geene woorden uitdrukken kan. De menschen vloten met hunne have en goederen, in het begin der belegering, van Koevorden naar Nieuwenhuis, waar zij als het vee op eenen hoop lagen. De huizen, schuren en stallen waren niet alleen opgepropt vol; maar op de misthoopen, in de korenkisten, brouwkuipen en ketels, welke buiten stonden, of waar men slechts een plekje vinden konde, hadden de vlugtelingen zich gelegerd. Daar nu de stad geenen genoegzamen voorraad van levensmiddelen voor zoo vele duizenden had, en niemand, zonder levensgevaar, zich buiten dezelve wagen durfde, zoo ontstond, uit gebrek aan versche lucht, aan behoorlijke verschooning en voedsel, weldra eene besmettelijke ziekte, die de arme menschen, bij honderden wegraapte. De een konde den anderen geene handreiking meer doen. De ongelukkige kranken konden op het laatst geenen dronk waters, waarnaar zij zoo begeerig waren, meer verkrijgen. Men vond op de zolders, in de paardenbeesten- en zwijnenstallen, in de korenkisten en brouwkuipen, ontelbare dooden, die zonder hulp of verkwikking weggestorven waren. In

In het kerspel Veldhuizen hadden zich vele boeren vereenigd, en tot het adelijk huis te Esche, als tot eene vesting, de toevlugt genomen. Zij werden echter door honger en ziekte eindelijk genoodzaakt hunne schuilplaats te verlaten, en dezelve, met alle daar geborgene goederen, den vijand over te geven. Tot eer van de burgers te Nieuwenhuis, verdient gemeld te worden, dat zij de drukkende ellende hunner naburen, naar vermogen, zochten te verminderen, door hun bier en brood te doen toekomen. Maar de voerlieden, welke hun deze ondersteuning moesten toebrengen, waren niet veilig op den weg. Dikwijls werden hun de paarden afgenomen, of wagen en paarden, met alles, wat zij den hongerigen wilden toevoeren, door zwervende benden opgevangen; zoodat zich, ten laatste, niemand meer buiten de stad wagen durfde. In een woord, de ellende was onbeschrijfelijk, en het getal der menschen, die onder de grootste smarten, zonder eenige verkwikking, stierven, beliep vele honderden.

Men telde in en buiten Nieuwenhuis meer dan 11000 dooden, (*) die in eenen korten tijd weggeval-

(*) Zoude het verhaal van den onbekenden schrijver ook een weinig overdreven zijn? Wanneer het alles zoo is, als hij zegt, dan zoude meer dan de helft der inwoners van het geheele graaffchap Bentheim omgekomen zijn. Het is ligt mogelijk, dat door het afschrijven van dit dagboek, in het getal eene nul te veel geplaatst is, en dat de oorspronkelijke schrijver slechts een getal van 1100 dooden opgegeven hebbe.

vallen waren, en onder dit getal waren al de slagtofers van pest en honger nog niet eens begrepen, daar geheele huisgezinnen en families zoodanig uitgestorven waren, dat niemand van hun lot een juist bericht konde geven, en bovendien velen, die reeds schenen hersteld te zijn, aan de gevolgen der plage, naderhand nog overleden. Geen wonder dan, dat de onbeschrijfelijke rampen, van dezen tijd, met de verwoesting van Jeruzalem vergeleken werden.

Men kan zich gemakkelijk verbeelden, hoezeer deze ellende den braven landheer, die, bij den besten wil, dezelve niet verhinderen konde, treffen moest. Om intusschen de smartelijke wonden, zoo veel mogelijk, te verzachten, liet hij voor de verarmde ingezetenen, eene openlijke kollekte, in de graaffschappen Teklenburg en Steinfurth aanstellen, welke de som van 254 rijksdaalders opbragt. Hierbij voegde de graaf ARNOLD eene aanzienlijke hoeveelheid koren, brood en andere levensmiddelen, welke hij, na het opbreken van het leger, door de predikanten van elke plaats, onder de nog overgeblevene arme inwoners, naar de mate hunner behoeften, liet uitdeelen; terwijl hij de predikanten, die ook al het hunne verloren hadden, en van de gemeenten niets krijgen konden, gedurende het geheele jaar, tot dat God eenen nieuwen zegen gaf, van geld, brood, bier, koren, spek, enz. en dus voorzag, als ware het, uit de hand spijzigde.

Al het bovengemelde gebeurde in het Nedergraaf-

schap. Toen het leger van VERDUGO bij Denekamp stond, kreeg ook het Bovengraaffchap zijne beurt. De boeren om Noordhoorn en Gildehuis werden geheel uitgeplunderd, en offchoon graaf ARNOLD de generaals en de voornaamste officieren, onder welke zijn eigen neef, de graaf van BERG, was, op het huis *Altena*, bij Schutterop, deftig onthaalde, en zij de plechtigste beloften deden, dat de onderdanen, in het toekomstige, over geene mishandelingen zouden te klagen hebben; zoo ging men evenwel den ouden gang, en deze officieren schaamden zich niet, het afgemaaide koren, door hunne wagens, van het land te laten halen, en in hun leger te doen brengen.

De schade, door dit alles veroorzaakt, is naderhand geregelyk, onder eedelyke verklaring opgenomen; wanneer het kerspel Emmelkamp heeft opgegeven 50000 Rijksd.,

het kerspel Ulzen 40000 —,

het kerspel Veldhuizen in het begin 40600 —, naderhand was het niet meer uit te vorschen,

het kerspel Schutterop 1000 —

1594. Den 2 Januarij trokken twee Spaansche kapiteins, namelijk, Don JUAN DE CORDUA en Don COLLA MARIA DE CALLO, met 500 ruiters, door Gildehuis, en begaven zich van daar na Bentheim, waar zij tot den vierden dag bleven, wanneer graaf ARNOLD van Steinfurth kwam, de officieren weer deftig onthaalde, en, door deze beleefde behandeling, hunnen af-

afmarsch bevorderde. Dit was de eerste maal, dat de Spanjaarden, in de grafelyke residentie, hunne kwartieren namen. De Gildehuizers hoopten, wagens den doormarsch naar Bentheim, dit maal gelukkig weg te zullen komen. Daar zij echter hunne beste effecten, kleederen, meubelen, koren en vleesch naar Bentheim, in zekerheid gebragt hadden, zoo was hunne schade even zoo groot, als die der Bentheimers.

Den 9 Maart kwam wederom een Spaansch overste, met elf vaandels ruitery, te Bentheim aan. Deze was zoo wreed, dat hij niet alleen door zijn volk den ingezetenen het grootste nadeel toebrengt, maar ook met opgehevene stroowisfchen dreigde, hunne huizen in brand te zullen steken, en offchoon graaf ARNOLD de beide drossen van Bentheim en Steinfurth tot hem zond, en hem de heerlykste spijzen en den kostbaarsten wijn bezorgde, bleef hij toch tot den derden dag te Bentheim, en liet de afgezondene heeren nauwelijks in zijne tegenwoordigheid komen.

1594. Den 8 Mei kwam eene rooversbende van Oldenzaal te Gildehuis, brak de kerk met geweld open, sloeg kisten en kasten in stukken, en sleepte alles, wat de ingezetenen daar in veiligheid gebragt hadden, met geweld weg.

In het begin van Junij d. j. lokte de barbaarsche kapitein MENDO, die zijn kwartier te Ootmarfum had, de burgers van Nieuwenhuis, onder den schijn van hun vee uit de weide te willen rooven, buiten

de stad. Van de ruiters omfingeld zijnde, beloofde het monfter hun pardon, wanneer zij hunne geweren aflegden. Dit ter goeder trouw gedaan hebbende, liet hij ze jammerlijk vermoorden, en als eenige van die burgers, om aan de handen der moordenaren te ontsnappen, de vlugt in eene nabij gelegene fchuur genomen hadden, liet MENDO dezelve in brand fteken, en al die ongelukkigen in de vlam omkomen; meer dan zestig perfonen ftierven hier eenen ijsfelijken dood, onder welke eenige van Ulzen en Emmelkamp waren, die toevallig den weg pafeerden. (*)

Den 13 Junij kwam eene ftroopende bende, onder begunftiging van eenen dikken nevel, van Enschede en roofde het vee uit het Bentheimer woud.

Den 30 Junij kwam diezelfde bende weer. Van de foldaten, op het kasteel garnizoen houdende, die haar nazetteden om het vee te redden, werden zes man bij Gildehuis dood gefchoten.

Den 1 Augustus werden de burgers van Gildehuis van hun vee, hetwelk zij in het voorjaar reeds met 100 rijksdaalders los gekocht hadden, beroofd.

1595. Den 30 Januarij werden hun wederom de koeijen en paarden weggenomen, en in Februarij kwam de wreede kapitein MENDO van Ootmarfum, nadat hij het Munfterfche ftedeken Horstmar uitgeplun-

(*) Het was de fchuur van SPIKMAN, in de borg bij Nieuwenhuis. Onder de vermoorden bevond zich JAN VAN BORSTEN, een aanzienlijk burger uit Nieuwenhuis.

plunderd had, en bragt, door een enkel nachtkwartier, den armen inwoners van Gildehuis eene fchade van meer dan 300 rijksdaalders toe.

1596. Den 22 December kwam een groote hoop Staatsche krijgsbenden te Borghorst en Laar, in het graaffchap Steinfurth, en veroorzaakte, door een drie-daags verblijf, den ingezetenen groote kosten. Kortom, het is niet te befchrijven, hoe veel de opene plaatfen in het graaffchap Bentheim van de Spanjaarden geleden hebben. Men berekent de fchade, door hen veroorzaakt, van het begin des oorlogs tot 1596, op bijna twee maal honderd en vijftig duizend rijksdaalders; niettegenftaande graaf ARNOLD al het mogelijke ter bewaring zijner onderdanen deed, en zelfs, bij het Spaanfche hof te Brusfel, over het rooven en moorden in een onzijdig land, door zijne afgevaardigden de bitterfte klagten voerde. Eindelijk volgde er eene kleine verademing, toen namelijk de Staten, door prins MAURITZ van Oranje, in October 1597, de naburige plaatfen Grol, Enschede, Oldenzaal, enz. weer veroverden, en den 2 Nov. d. j. de vesting Lingen innamen. Van dezen tijd af tot 1605, wanneer de stad Lingen weer verloren ging, had het graaffchap Bentheim weinig te lijden. En het is zeer opmerkelijk, dat burgers en boeren, van welke vele, wegens het bestendig gevaar, en, omdat zij alles verloren hadden, buiten 's lands gevloeden waren, door den vrede van deze weinige jaren, onder Gods zegen, zoo zeer weder opgeholfen werden,